

УДК 159.2
К 60

Остап КОЛЕЧКО

СТУДЕНТИ ВНЗ ТА ДИНАМІКА ОБРАЗУ “Я – МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІОНАЛ”

У статті досліджується професійна ідентичність у процесі виявлення істотних зв'язків всередині самої професії та поза нею, вона пов'язана з інформаційною основою діяльності, цілісними еталонами типових професійних дій та індивідуальними схемами професійної поведінки. Узагальнено результати експериментального дослідження розвитку професійної ідентичності, яка змінюється під впливом навчальної діяльності студентів факультету підготовки вчителів початкових класів.

Ключові слова: образ Я, ідентифікація, індивідуальність, професіонал, рівень професійного Я.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні в умовах суспільних трансформацій професійне становлення вчителя початкових класів – це процес поетапного розв'язання низки суперечностей між соціально-професійними вимогами, що висуваються до вчителя, та бажанням і можливостями їхньої реалізації, що спонукає до постійного розвитку власної професійної ідентичності.

Сучасна тенденція вивчення розвитку такої інтегративної характеристики як професійна ідентичність зумовлює її дослідження як показника особистісного самовираження [5], психічного здоров'я [6], здатність до самоактуалізації [9], переживання індивідуальності [4], умови освоєння суспільного та індивідуального простору [12], самопрезентації [11]. Порушення процесів ідентифікації полягає в негативному ставленні до себе та провокує конфліктний розвиток особистості.

Попри сказане, у психологічній науці ще відсутній єдиний погляд на те, як психологічні особливості розвитку професійної ідентичності впливають на процес становлення професіонала. Вважаємо, що професіоналізм фахівця тісно пов'язаний із визначенням себе як професіонала, ставленням до професійної діяльності як форми самореалізації, до цінностей і традицій професійної спільноти загалом.

Досліджувані у нашій статті питання розкривають тему психологічного вивчення творчих характеристик професійної ідентичності педагога, яка належить до плану науково-дослідницьких робіт кафедри практичної психології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка і досліджується у рамках теми “Психологічні чинники становлення професійної ідентичності вчителів початкових класів”, № 423 державної реєстрації від 13.05.2010 р. Міжнародної ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано роз'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. За останні десятиліття проведено низку досліджень, де як експериментальна вибірка були саме студенти. У цих роботах вивчалися аспекти: психологічні особливості вибору професії [7], формування професійної самосвідомості [6], формування професійної спрямованості [8], розвиток професійної самоактуалізації [12], розвиток професійно важливих якостей у процесі навчання у ВНЗ [10], розвиток суб'єктивності в процесі самостійної навчальної діяльності [11], мотиваційні ресурси професійно-особистісного розвитку [10], розвиток індивідуального стилю навчально-професійної діяльності [5], професійна самосвідомість студентів технічних університетів [4] особливості формування Я-концепції в професійному становленні особистості [3], питання корекції Я-концепції [2].

На думку Є. Єрмолаєвої, “процес професійної ідентифікації відбувається індивідуально, тобто, залежно від власних індивідуально-психологічних характеристик особистості (віку, статі, особливостей вищої нервової діяльності тощо). Кожна лю-

дина особисто розв'язує це питання” [4, 38]. Ми погоджуємося з цією тезою, бо якщо цього не відбувається, то виникає особистісний конфлікт, який переростає у міжособистісний та у професійний. Наслідками можуть бути, як вважає Є.Єрмолаєва, “емоційне вигорання, психосоматичне захворювання, зниження концентрації та розсіяність уваги, нехтування нормами техніки безпеки, алкоголізм, травматизм тощо” [4, 35].

Психологічний сенс ідентифікації, зауважує Ж.Вірна, “полягає у зіставленні, порівнянні суб'єктом системи власних цінностей і цінностей соціальних, в ототожненні себе з кимось чи чимось” [3, 24]. Ми вважаємо, що реалізація цього механізму модифікуватиметься залежно від того, яка ідентичність формується – соціальна (коли порівнюються зміни з певними соціальними зразками) чи особистісна (коли ідентифікуються ці зміни) [3].

Є. Клімов, узагальнюючи погляди Д. Марсія, Д. Міда, Д. Тернера та інших учених, стверджує, що особистісна ідентичність “формується на основі ідентифікації фізичних, інтелектуальних та моральних якостей, а соціальна ідентичність є результатом ідентифікації людини з конкретною спільнотою, професійною групою” [8, 31].

Питання, яких ми торкнулися, стосуються і процесу ідентифікації учителів початкових класів, які є предметом нашого дослідження. Недостатньо розкритими залишаються питання щодо закономірностей становлення професійної ідентичності на різних етапах професійного навчання; системи критеріїв і показників рівнів розвитку досліджуваного феномену. Актуальною є побудова типології професійної ідентичності майбутніх учителів початкових класів, що відповідає соціономічному статусу педагогічної діяльності.

Формування цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є опис психологічних особливостей проф.-ідентичності студентів-педагогів та її впливу на формування оптимальної динаміки ставлення до професії вчителя початкової освіти під час навчання у виші; вивчення низки особистісних характеристик студентів, які змінюються під впливом створених умов розвитку професійної ідентичності.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Експериментальну групу було сформовано із 60 студентів, третіх та випускних курсів навчання майбутніх учителів початкових класів, які виявили бажання взяти участь в тренінговій програмі. Заняття проводилися в трьох підгрупах чисельністю по 20 осіб. Контрольна група складалася із 60 студентів вказаних курсів навчання, які не брали участі в тренінговій програмі. На початковому етапі експерименту за допомогою комплексу психодіагностичних методик та експертного оцінювання було розподілено учасників дослідження за рівнями розвитку професійної ідентичності. На заключному етапі експерименту, в кінці навчального року, були повторно проведені діагностики, використані на констатуючому етапі, для перевірки динаміки показників сформованості професійної складової ідентичності майбутніх учителів.

Суть формувального експерименту полягала в досягненні студентами стану успішного педагога і закріпленні цього стану, а також в усвідомленні ними своїх мотивів, здібностей і майбутніх наслідків та корекції їх з позиції успішного вчителя.

На першому етапі експерименту студентам було запропоновано декілька варіантів професійної ідентичності педагога – “успішний учитель”, “ідеальний учитель” і “вчитель-професіонал”. У ході експерименту студенти запропонували четвертий варіант ідентичності – “учитель з великої букви (вчитель)”. Вибір досліджуваних розподілився так: “успішний вчитель” – 12 осіб, “вчитель” – 9 осіб, “учитель-професіонал” – 4 особи. Варіант “Ідеальний вчитель” ніким не був вибраний.

Другий етап формування ідентичності педагога включав конкретизацію вибраного образу. Для цього досліджуваним задали питання: “Якого вчителя ми можемо називати успішним? (ішлося про “професіонала”, і “вчителя” залежно від вибраної ідентичності).

Зазначимо відразу, що відповіді відображали різні аспекти особистості педагога. Вчителя описували:

– як предметника, який знає досконало свій предмет;
– уміє “піднести” свій предмет; знає основи інших предметів;

– як вихователя, який уміє встановлювати контакт із дітьми; уміє знаходити підхід до будь-якої дитини; любить дітей; поважає дітей; знає психологію дітей, батьків, колег, об'єктивний; уміє працювати з класом, з дітьми;

– як новатора, який знає різні нові форми й методи навчання; знає, що вчити, як вчити, навіщо вчити.

– як професіонала, який любить свою роботу; любить свою професію.

– як самоактуалізуючу особистість, яка здатна самореалізуватися, самоудосконалюватися; людяна, чуйна, творча тощо;

– з погляду позитивної зовнішньої оцінки: “якого поважають діти, батьки, колеги; має авторитет” тощо.

Отже, відбувається уточнення і усвідомлення бажаного образу вчителя. При цьому не всі образи студентів збігалися з відповідями інших. Виходячи з цього, ми можемо говорити, що образ цей у кожного студента індивідуальний і відповідає його внутрішньому баченню, уявленню. Кожен прагне не до узагальненого, а до індивідуального образу.

Для розширення спектру можливих відповідей під час пауз задавали уточнювальні питання: “А ще?..” і все?..”. При цьому експериментатор не пропонував інших можливих форм відповідей. Ці питання створювали додаткові можливості пошуку відповідей.

Наступний блок питань стосується мотивів як структурного компонента професійної ідентичності. “Для чого вчитель повинен бути таким “успішним”?” “Що примушує його бути таким?”

Більшість респондентів відповіли так: “Покликання; талант; індивідуальні й природні особливості”.

Найчастіше трапляється така відповідь: “Любов до дітей; щоб навчити дітей жити, орієнтуватися в сучасній обстановці; виховувати небайдужих, добродішних, таких, що поважають себе і навколишніх людей; допомагати у визначенні вибору професії; навчити дітей предмету”.

Були також відповіді, пов'язані з мотивами самоактуалізації: “Для самоствердження; щоб відчувати себе Людиною”.

“Які здібності він повинен проявляти, щоб стати успішним учителем?” – це питання визначає наступну складову професійної ідентичності. У цій категорії багато відповідей, що визначають загальні здібності: “Здібність до спілкування; організаторські; управлінські; психологічні; розумові здібності; здатність аналізувати, узагальнювати...”

Відповіді на наступне питання дають можливість виявити педагогічні здібності: “Здібність подавати матеріал; до предмету; оцінювати і самооцінювати; бути добрим і вимогливим; розуміти, вислуховувати дітей”, а так само “здібність самовдосконалюватися; творчо розвиватися”.

Питання наступного блоку стосуються діяльності педагога. “А що конкретно повинен робити вчитель для того, щоб стати “успішним”, щоб *задовольнити свої мотиви* і реалізувати свої здібності?”

Відповіді стосувалися різних аспектів педагогічної діяльності: “Постійно збагачувати свої знання, вивчати передовий педагогічний досвід, виписувати і вивчати літературу психолого-педагогічного блоку, постійно вивчати особливості дітей, освоювати нові методи викладання і виховання, творчо підходити до розв’язання педагогічних завдань, неформально спілкуватися з дітьми і батьками та інші”.

Тренінгова програма з розвитку професійної ідентичності майбутніх учителів початкових класів мала на меті актуалізацію механізмів розвитку професійної Я-концепції (рефлексії, ідентифікації, децентрації, інтеріоризації-екстеріоризації), оптимізації рівня розвитку її складників (образу професійного Я, самооцінки самостановлення), підвищення мотивації до особистісного та професійного самовдосконалення, зацікавленості в пошуках шляхів творчого самовираження, самореалізації в професії. Структурно програму поділено на чотири змістових блоки. До кожного блоку було підбрано комплекс відповідних вправ, модифікованих згідно з поставленими завданнями.

Тренінгова програма “Розвиток професійно значимих якостей учителів початкових класів” спрямована на актуалізацію самопізнання та формування адекватної самооцінки власних професійних якостей і вмінь, підвищення їхнього рівня розвитку, мотивацію до подальшого професійного вдосконалення.

Таблиця 1.

Рівні сформованості професійної Я-концепції студентів – учителів початкових класів експериментальної групи на початку та в кінці формульованого експерименту

Рівень професійної Я-концепції майбутніх учителів	Початковий зріз		Підсумковий зріз	
	Група (ЕГ) на початку експерименту (N=60)		Група (ЕГ) в кінці експерименту (N=60)	
	Кількість	% (E1)	Кількість	% (E2)
<i>Високий творчий</i>	5	8,3	7	11,7
<i>Високий інтеграційний</i>	9	15	16	26,7
<i>Середній адаптивний</i>	36	60	34	56,6
<i>Низький дезадаптивний</i>	10	16,7	3	5

Наступний етап експерименту включає процес входження у образ “успішного вчителя”. Досліджуваному пропонувалося уявити цей образ і подумки його реалізувати. Особливу увагу звертали на кінестетичні переживання. Це робили для того, щоб досліджуваний перейшов з дисаційного стану в асоційований, тобто з позиції просто спостерігача у внутрішню позицію учасника. При проблемах переходів з однієї позиції в іншу використовували словесне твердження “неначе.” Для закріплення нового бажаного стану експериментатор встановлює кінестетичний “якір” або асоціативний зв’язок натисненням на плече (чи передпліччя, щоб надалі при самостійному входженні в бажаний стан досліджуваний міг використовувати цей кінестетичний якір). А щоб бажаний стан перетворився на навичку і виникав при необхідних ситуаціях у майбутньому без зусилля свідомості, в уяві прокручується декілька (приблизно 5 – 7) педагогічних ситуацій з одночасним утриманням експериментатором кінестетичного “Якоря”. Після двох – трьох повторів педагогічних ситуацій одночасно з кінестетичним якорем створюється зоровий або слуховий “якір” (це може бути ручка, книга, слова, фрази, музична мелодія), щоб досліджуваний при необхідності

міг самостійно використати необхідний стимул. Чим оригінальніший якір, тим краще він відтворюється у необхідних ситуаціях. Потім в уяві прокручується декілька ситуацій (як правило, 2 – 3). При цьому експериментатор спостерігає за зовнішніми змінами досліджуваного: позою, виразом обличчя, кольором шкіри, диханням, контролює, чи відповідає те, про що говорить досліджуваний, тому, що він виконує.

Для ефективнішого формування ідентичності використовується ресурсний стан, тобто емоційний стан, з якого людина може черпати ресурс. Це може бути впевненість, спокій, бадьорість. Ці стани вилучаються з минулого досвіду особистості. Людина згадує ситуацію, а при необхідності – декілька ситуацій, у яких вона досліджувала ці ресурсні стани у минулому, візуально представляє їх, згадує звуки, пов'язані з ними, і переживає тілесні відчуття. Експериментатор за допомогою якоря утримує цей стан, а потім використовує його в процесі експерименту.

Наступний етап формування “бажаної професійної ідентичності” – екологічна перевірка. Екологічна перевірка – це перегляд на сумісність негативних моментів, що виникають в оточенні особистості у зв'язку з новою поведінкою, викликаною новою ідентичністю. Аби внутрішні зміни, що сталися, збереглися, необхідно передбачати і запобігти реакціям оточення, плануючи свою поведінку на випадок появи таких реакцій.

На завершальному етапі формувального експерименту досліджуваному пропонується входити в бажаний стан самостійно і використовувати усі запропоновані якорі. При необхідності експериментатор проводить формувальну роботу знову. На цьому основна частина роботи завершається. Подальша корекційна робота із студентами проводиться щодня, протягом усієї педагогічної практики.

Студенти, які брали участь у формувальному експерименті в період усієї педагогічної роботи, повинні самостійно входити в стан “успішного педагога” і тренуватися щодня, використовуючи комплекс “якорів”, що забезпечує швидке входження в цей стан. І в період двох практик і в період між практиками керівником проводилася корекційна робота зі студентами.

Для з'ясування ефективності експериментальної роботи з формування професійної ідентичності, ми порівнювали показ-

ники рівнів професійної ідентичності у студентів контрольної та експериментальної груп. Результати наведені в таблиці 2.

Таблиця 2.

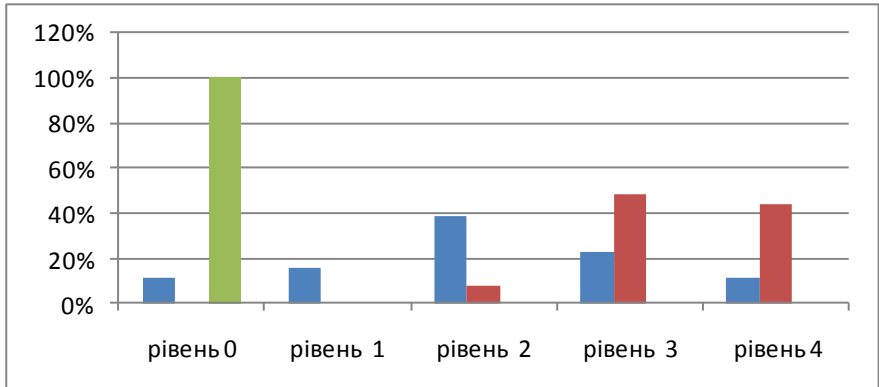
**Рівні професійної ідентичності студентів
контрольної та експериментальної груп
до і після педагогічної практики (у %)**

Рівні	До педпрактики		Після педпрактики		Правдивість $\varphi^*_{емп} \geq \varphi^*_{кр}$, $\varphi^*_{кр} = 1,64$ ($p \leq 0,05$)
	Контрольна група	Експериментальна група	Контрольна група	Експериментальна група	
4 рівень	0	0	11,5	44	2,71
3 рівень	19,5	20	23,1	48	1,88
2 рівень	57,5	56	38,5	8	2,73
1 рівень	15,4	16	15,4	0	2,88
0 рівень	7,7	8	11,5	0	2,47

Як видно з таблиці, кількість студентів, у яких виражено усі чотири параметри професійної ідентичності, в експериментальній групі майже вчетверо більша, ніж в контрольній групі: 44 % і 11,5 % відповідно, удвічі більша чисельність студентів, у яких професійна ідентичність виражена за трьома параметрами (48 % і 23,1 %). 38,5% в контрольній групі і 8 % в експериментальній складають чисельність майбутніх педагогів з двома складовими професійно-педагогічної ідентичності. Немає жодного студента з першим і нульовим рівнем сформованості III студентів в експериментальній групі, а в контрольній групі ці показники дорівнюють 15,4 % і 11,5 %. Отже, ми бачимо ефективність методики формування професійної ідентичності.

Малюнок 1.

**Гістограма: Рівні професійної ідентичності студентів
контрольної і експериментальної груп
до і після педпрактики**

Ми також порівняли показники параметрів професійно-педагогічної ідентичності студентів III курсу до і після педагогічної практики. Результати представлені в таблиці 3.

Таблиця 3.

**Параметри професійної ідентичності студентів III курсу
до і після педпрактики (у %)**

Педагогічна практика	Параметри III			
	Ставлення до дітей	Ставлення до предмету	Ставлення до себе як до учителя	Ставлення до професій
До	47,6	60,3	38,1	82,5
Потім	65,2	71,5	60,4	76,3

Аналіз результатів показує, що три параметри професійної ідентичності студентів істотно підвищилися. Позитивне ставлення до дітей зросло на 17,6 %, до предмету – на 11,2%; до себе як до учителя – на 22,3 %. Ставлення до професії знизлося на 6,2 %.

Повторне анкетування після педагогічної практики показало, що професійна ідентичність у контрольній групі знизлася у

19,3% студентів, залишилися на тому ж рівні у 30,7% і підвищилися у 50% за одним параметром. У експериментальній групі динаміка показників виглядає так: знизилася – 4%; без зміни залишилися – у 16% і підвищилася – у 80% студентів.

Ми також порівняли покомпонентні зміни результатів у контрольній і експериментальній групах. Результати відображені в таблиці 4.

Параметри ПІ “ставлення до дітей”, “ставлення до предмету” і “ставлення до себе як до учителя” і в контрольній, і експериментальній групах підвищилися. Але результати в експериментальній групі вищі, ніж у контрольній за параметром “ставлення до дітей” – на 40%, за параметром “ставлення до предмету” – на 12%, за параметром “ставлення до себе як учителя” – на 40%.

Таблиця 4.

**Параметри професійної ідентичності студентів
контрольної і експериментальної груп
до і після експерименту**

Компоненти ПІ	Контрольна група		Експериментальна група		Правдивість ϕ $\phi^*_{\text{емп}} \geq \phi^*_{\text{кр}}$, $\phi^*_{\text{кр}} = 1,64$ ($p \leq 0,05$)
	До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту	
Ставлення до дітей	36	↑48	36	↑88	3,09
Ставлення до предмету	48	↑60	56	↑72	1,32
Ставленн до себе як до учителя	24	↑40	24	↑80	3,01
Ставлення до професії	80	↓60	80	↑96	3,45

Для об'єктивнішої оцінки результатів роботи студентів під час педагогічної практики, ми анкетували учителів, які працювали у тих класах, де проходили практику студенти.

Оцінювався вклад студента за предметом, що викладався. 5 балів, – якщо знання учнів вагомо поповнювались, тобто вони отримали інформацію не лише у рамках необхідної програми, але і цікаву додаткову інформацію; 4 бали – якщо знання учнів поповнилися у рамках шкільної програми; 3 бали – якщо знання учнів практично не змінилися; 2 бали – якщо знання учнів погіршилися.

Оцінювалося уміння практиканта налагоджувати дисципліну на уроках (за п'ятибальною шкалою) і взаємини, що склалися у школярів з практикантами (за двобальною шкалою: 2 бали – стосунки склалися добре, 1 бал – стосунки не склалися).

Учителі початкових класів давали загальну оцінку роботи студента в період педпрактики: 5 балів – якщо студент показав добрі результати як у навчанні учнів, так і в проведенні з ними позакласної виховної роботи; 4 бали – якщо студентові набагато краще давалася навчальна робота, проте були деякі труднощі в організації позакласних виховних заходів або ж навпаки, краще давалася робота з організації колективних справ, позакласних виховних заходів, а в навчальній роботі студент зазнавав деяких труднощів; 3 бали – у тому випадку, якщо студент був недостатньо активний в період педпрактики, не виявив інтересу до педагогічної діяльності, був недостатньо самостійний, працював лише для отримання позитивної оцінки; 2 бали – якщо студент несумлінно працював у період педпрактики, спізнився, пропустив свої уроки, чим підвів учителя і клас.

Середній результат оцінки вкладу студента в приріст знань школярів у контрольній групі становив 4,24 бала, а в експериментальній – 4,8 бала, уміння практиканта налагоджувати дисципліну відповідно – 4,24 і 5 балів. Високими виявились результати оцінок взаємин школярів і практикантів: у контрольній групі – 1,96 бала і в експериментальній – 2 бали. Загальна оцінка роботи студента в період педпрактики в контрольній групі – 4,36 бала, в експериментальній групі – 4,92 бала. Відсоткове співвідношення результатів виражене в таблиці 5.

Таблиця 5.

**Оцінка роботи студентів контрольної
і експериментальної груп у період проходження педпрактики
на посаді учителя початкових класів (у %)**

Оцінки	Групи		Прав- дивість φ $\varphi^* \text{ емп} \geq \varphi^*$ кр, $\varphi^* \text{ кр} = 1,64$	
	Контроль- на	Експерименталь- на		
Вклад в розви- ток знань	"5 " "	34,6	80	3,41**
	"4 " "	53,8	20	2,57**
	"3 " "	11,6	0	2,48**
Уміння нала- годжувати дисципліну	"5 " "	42,4	100	6,15**
	"4 " "	42,4	0	5,03**
	"3 " "	19,2	0	3,23**
Оцінка взаємин	"2 " "	96,2	100	1,32
	"1 " "	3,8	0	1,39
Загальна оцінка за пед- практики	"5 " "	42,4	92	4,1*
	"4 " "	53,8	8	3,83**
	"3 " "	3,8	0	1,39.

Як бачимо з таблиці, результати оцінок контрольної і експериментальної груп істотно відрізняються. Показники значень в експериментальній групі значно кращі, порівняно з показниками в контрольній групі за приростом знань і за вмінням налагоджувати дисципліну. Налагодити стосунки з учнями вдалось і тій, і іншій групі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, як засвідчують результати дослідження, високою варіативністю, володіють такі параметри професійної ідентичності: “ставлення до себе як до учителя” і ” ставлення до професії учителя”. Показники параметра “ставлення до себе як до учителя” з першого до третього

курсу знижуються, а до п'ятого – підвищуються. Показники параметра “ставлення до професії” з першого до п'ятого курсу знижуються. На четвертому курсі має місце найвищий, а на п'ятому – найнижчий результат за усі роки навчання у ВНЗ.

Механізмами формування, усвідомлення, актуалізації, розвитку мотивації особистості студентів є: а) прийняття студентами та досвід переживання стану успішного вчителя; б) формування образу успішного вчителя і успішної педагогічної діяльності; в) використання слухових і кінестетичних каналів сприйняття інформації; г) використання техніки активної уяви; д) зв'язування успішної ідентичності педагога з перспективами професійного самовизначення.

Як довго зберігається ефект проведеної роботи з формування успішної професійної ідентичності у студентів – у перспективі нашого дослідження.

Література

1. Бех І. Д. Категорія “ставлення” в контексті розвитку образу “Я” особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 52 – 56.
2. Балл Г. А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии / Г. А. Балл. – Киев-Донецк : “Ровесник”, 1993. – 32 с.
3. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога : дис... доктора психол. наук : 19.00.01 / Жанна Петрівна Вірна. – Луцьк, 2004. – 437 с.
4. Ермолаева Е. П. Профессиональная идентичность как комплексная характеристика соответствия субъекта и деятельности / Е. П. Ермолаева // Психологическое обозрение. – М., 1998. – № 2. – С. 34 – 39.
5. Заброцький М. М. Комунікативна компетентність учителя : сутність і шляхи формування / М. М. Заброцький, С. Д. Максименко. – Київ-Житомир : Волинь, 2000. – 32 с.
6. Зязюн І. А. Сучасні технології професійної підготовки особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Персонал. – 2000. – № 5. – С. 7–14.
7. Климов Е. А. Психология профессионала / Е. А. Климов. – М. : ИПП ; Воронеж : МОДЭК, 1996. – 400 с.
8. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – М. : Академия, 2007. – 302 с.
9. Кон И. С. Открытие “Я” / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1978. – 367 с.

10. Максименко С. Д. Професійне становлення молодого вчителя / С. Д. Максименко, Т. Д. Щербан. – Ужгород : Закарпаття, 1998, – 106 с.

11. Оборина Д. В. Об особенностях ментальности будущих педагогов и психологов / Д. В. Оборина // Вестник Московского Университета : Серия 14 “Психология”. – 1994. – № 2. – С. 41–49.

12. Поваренков Ю. П. Психология становления профессионала : [учеб. пособие] / Ю. П. Поваренков. – Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2000. – 214 с

13. Щербань П. М. Активні методи підготовки майбутніх учителів / П. М. Щербань. – К. : Знання, 1988. – 48 с.

Колечко Остап. Студенты вуза и динамика образа “Я – будущий профессионал”. В статье исследуется профессиональная идентичность в процессе выявления существенных связей внутри профессии и вне ее. Профессия связана с информационной основой деятельности, целостными эталонами типовых профессиональных действий и индивидуальными схемами профессионального поведения. Обобщены результаты экспериментального изучения развития профессиональной идентичности, которая изменяется под влиянием учебной деятельности студентов факультета подготовки учителей младших классов.

Ключевые слова: образ-Я, идентификация, индивидуальность, профессионал, уровень профессионального Я.

Kolechko Ostop. University students and dynamics of the image “I am a future professional”. The article deals with the professional identity in the process of identifying significant connections inside and outside the profession itself. The profession is related to the information basis of activities, holistic model of typical professional activities and individual schemes of professional conduct. We have generalized the results of an experimental study of the professional identity development, which is changing under the influence of learning activities by students of primary school teachers’ training faculty.

Key words: the “I-image”, identification, individuality, professional, the level of the professional “I-image”.